

John Berger

Waarom naar dieren kijken

Vertaling
Peter Bergsma

Cossee
Amsterdam

Oorspronkelijke titel *Why Look at Animals?*

© 2012 John Berger

en Uitgeverij Cossee BV, Amsterdam

Nederlandse vertaling

© 2012 Peter Bergsma

en Uitgeverij Cossee BV, Amsterdam

i.s.m. Felix Meritis, Amsterdam

Boekomslag Marry van Baar

Typografie binnenwerk Adriaan de Jonge

Druk HooibergHaasbeek, Meppel

ISBN 978 90 5936 349 6 | NUR 323

Essay (o) [oorspronkelijk Frans *essai* (proef)]: Niet te korte, voor een ruim publiek bestemde, subjectief gekleurde verhandeling over een maatschappelijk, wetenschappelijk of letterkundig onderwerp, gekenmerkt door goede, persoonlijke stijl.

Ik probeer mijn pen, was het adagium van Michel de Montaigne, die het essay 450 jaar geleden uitvond. Montaignes drijfveer was nieuwsgierigheid: iets te ontdekken over zichzelf, over de menselijke soort, over hoe we functioneren. Hij schreef zijn 'korte, onderhoudende wandelingen van het denken' op een schandelijk openhartige en radicaal eerlijke wijze. Cossee Essay is een reeks voor zulke teksten.

Een muizenverhaal

Er was eens een man die, elke ochtend, een broodmes pakte en tien centimeter afsneed van het brood dat hij in zijn hand had, en dit stuk weggooidde voordat hij een nieuwe boterham afsneed voor zijn ontbijt.

De man deed dit omdat muizen elke nacht een gat uit het midden van het brood hadden geknaagd. Elke ochtend was het gat ongeveer zo groot als een muis. De huiskatten, die wel op mollen jaagden, toonden zich merkwaardig onverschillig voor de grijze muizen die het brood opaten, of misschien waren ze wel omgekocht.

Zo ging het nu al maandenlang. Vele keren had de man 'muizenval' op een boodschappenlijstje geschreven. En vele keren was hij het vergeten, misschien omdat de winkel waar de dorpelingen vroeger muizenvalen kochten niet meer bestond.

Op een middag zoekt deze man in een schuur naast het huis naar een ijzervijl. Hij vindt geen vijl, maar hij komt wel een sterke, duidelijk handgemaakte muizenval tegen. Deze bestaat uit een houten plankje van achttien bij negen centimeter, met een kooi eromheen van stevig ijzerdraad. De ruimte tussen elke twee evenwijdige draden is nooit meer dan een halve centimeter. Genoeg voor een muis om zijn neus doorheen te ste-

ken maar nooit genoeg om zijn twee oren doorheen te krijgen. De hoogte van de kooi is achtenhalve centimeter, zodat de muis er rechtop in kan staan op zijn sterke achterpoten, het raster aan de bovenkant kan beetpakken met zijn viervingelige handen en zijn snuit tussen de draden van de bovenkant kan steken, maar er nooit uit kan komen.

Aan het ene eind van de kooi is een deurtje dat naar boven scharniert. Aan dit deurtje is een spiraalveer bevestigd. Als het deurtje wordt opgehouden, spant de veer zich, klaar om het weer dicht te trekken. Boven aan de kooi zit een detectiedraad die het deurtje tegenhoudt als het openstaat. De detectiedraad steekt echter maar minder dan een millimeter buiten de deurpost uit. In draadtermen is dat een haarbreedte! Aan de andere kant van de draad, in de kooi, zit een haakje waaraan een stukje kaas of rauwe lever wordt bevestigd.

De muis gaat de kooi binnen om een hapje te nemen. Hij heeft het brokje nog niet met zijn tanden aangeraakt of de detectiedraad deblokkeert het deurtje en het slaat achter hem dicht, voordat hij zijn kop kan om draaien.

Het duurt enkele uren voordat de muis beseft dat hij gevangen zit, ongedeerd, in een kooi van achttien bij negen centimeter. Daarna is er iets in hem wat niet meer ophoudt met trillen.

De man neemt de muizenval mee het huis in. Hij test hem. Hij bevestigt een stukje kaas aan het haakje en zet de val op de plank in de kast waar het brood wordt bewaard.

De volgende morgen vindt de man een grijze muis in de kooi. De kaas in de kooi is onaangeroerd. Zodra

het deurtje dicht was, had de muis geen trek meer. Als de man de kooi oppakt, probeert de muis zich te verstoppen achter de veer die aan het deurtje vastzit. De muis heeft gitzwarte ogen die staren zonder te knippen. De man zet de kooi op de keukentafel. Hoe langer hij in de kooi kijkt, des te duidelijker ziet hij de overeenkomst tussen de zittende muis en een kangoeroe. Het is stil. De muis wordt wat kalmer. Dan begint de muis rondjes door de kooi te draaien en telkens opnieuw met een van zijn gevingerde voorpoten de ruimte tussen de draden te beproeven, op zoek naar een uitzondering. De muis probeert met zijn tanden in de draden te bijten. Dan gaat hij op zijn hurken zitten, zijn poten tegen zijn bek. Maar zelden kijkt iemand zo lang naar een muis als de man. Of vice versa.

De man gaat met de kooi naar een weiland buiten het dorp, zet hem in het gras en doet het deurtje open. Het duurt een minuut voordat de muis beseft dat de vierde wand is verdwenen. Hij beproeft de open ruimte met zijn snuit. Dan schiet hij naar buiten en stuift naar het dichtstbijzijnde toefje gras, waarin hij zich verstoppt.

De volgende dag vindt de man weer een muis in de kooi. Deze is dikker dan de eerste, maar geagiteerder. Misschien is hij ouder. De man zet de kooi op de vloer en gaat zelf ook op de vloer zitten om te kijken. De muis klimt tegen de draden van de bovenkant op en blijft er ondersteboven aan hangen. Als de man de kooi opent in het weiland, rent de oude muis in een zigzaggende lijn weg totdat hij uit het gezicht is verdwenen.

Op een morgen vindt de man twee muizen in de kooi. Het valt moeilijk te zeggen hoezeer ze zich van el-

kaar bewust zijn, of te raden of de aanwezigheid van de ander hun beider angst doet af- of toenemen. De een heeft grotere oren, de ander glanzender haar. Muizen lijken op kangoeroes vanwege de relatief buitensporige kracht van hun achterpoten en de manier waarop hun sterke staart zich tegen de grond drukt als hefboom voor het springen.

Als de man in het weiland de vierde wand optilt, aarzelen de twee muizen niet. Ze gaan er onmiddellijk vandoor, zij aan zij, en in tegengestelde richting, de een naar het oosten en de ander naar het westen.

Van het brood in de kast is nauwelijks gegeten. De muis reageert, als de man de kooi optilt, met de gebruikelijke paniek, maar beweegt zich logger. De man verlaat de keuken om zijn post te halen en een praatje met de postbode te maken. Als hij terugkomt, liggen er negen pasgeboren muizen in de kooi. Volmaakt gevormd. Roze. Allemaal tweemaal zo groot als een korrel lange rijst.

Na tien dagen vraagt de man zich af of sommige van de muizen die hij in het weiland heeft vrijgelaten niet terugkomen naar het huis. Hij besluit na enig nadenken dat dit onwaarschijnlijk is. Hij observeert ze allemaal zo nauwkeurig dat hij ervan overtuigd is dat, als er een zou terugkomen, hij hem of haar onmiddellijk herkend zou hebben.

De muis in de kooi houdt zijn kop naar één kant alsof hij een pet op heeft. Zijn twee voorpoten, met hun vier vingers, zijn stevig op de grond geplaat aan weerskanten van zijn snuit, als de handen van een pianist op een klavier. Zijn achterpoten zijn helemaal ingetrokken en strekken zich uit over de grond zodat ze bijna

tot onder zijn oren komen. Zijn oren zijn gespitst en zijn staart, die tot ver achter hem uitsteekt, is stevig tegen de vloer van de kooi gedrukt. Zijn hart klopt razendsnel en hij is bang als de man de kooi optilt. Toch verstopt hij zich niet achter de veer; hij krimpt niet ineen. Hij houdt zijn kop schuin en hij staart terug. Voor de eerste keer komt in het hoofd van de man een naam voor de muis op. Alfredo noemt hij hem. Hij zet de kooi op de keukentafel naast zijn koffiekopje.

Later gaat de man naar het weiland, knielt neer, zet de kooi in het gras en houdt het deurtje, dat de vierde wand van de cel is, open. De muis nadert de open wand, tilt zijn kop op en springt. Hij stuift niet weg, hij schiet niet weg, hij vliegt. Gemeten naar zijn omvang springt hij hoger en verder dan een kangoeroe. Hij springt als een muis die is bevrijd. In drie sprongen heeft hij meer dan vijf meter afgelegd. En de man, nog steeds op zijn knieën, kijkt hoe de muis die hij Alfredo heeft genoemd telkens opnieuw in de hemel springt.

De volgende ochtend is het brood niet aangeraakt. En de man denkt dat de muis in de kooi misschien wel de laatste is. Terwijl hij geknield in het weiland buiten het dorp zit en het deurtje openhoudt, wacht de man af. Het duurt een hele tijd voordat de muis beseft dat hij kan weggaan. Als hij dat eindelijk doet, stuift hij het dikste en dichtstbijzijnde toefje gras in, en de man voelt een lichte maar scherpe steek van teleurstelling. Hij had gehoopt nog één keer in zijn leven een gevangene te zien vliegen, te zien hoe een gevangene zijn vrijheidsdroom verwezenlijkte.